

## **Bến quê**

**Nguyễn Minh Châu**

### **I. Kiến thức cơ bản.**

• **Tác giả:** Nguyễn Minh Châu quê ở tỉnh Nghệ An, gia nhập quân đội trong kháng chiến chống Pháp và sau đó trở thành nhà văn. Nguyễn Minh Châu là một trong những cây bút văn xuôi tiêu biểu của nền văn học thời kì kháng chiến chống Mỹ. Sáng tác của Nguyễn Minh Châu - đặc biệt là các truyện ngắn – đã thể hiện những tìm tòi quan trọng về tư tưởng và nghệ thuật, góp phần đổi mới căn học nước nhà từ những năm 80 của thế kỉ XX cho đến nay. Ông được nhà nước truy tặng Giải thưởng Hồ Chí Minh về văn học nghệ thuật.

• **Tác phẩm:** Truyện ngắn **Bến quê** in trong tập truyện cùng tên của Nguyễn Minh Châu, xuất bản năm 1985. Văn bản đưa vào sách giáo khoa lược bỏ một đoạn ở phần đầu truyện:

• Truyện ngắn **Bến quê** của Nguyễn Minh Châu chứa đựng những suy ngẫm, trải nghiệm sâu sắc của nhà văn về con người, cuộc đời, thức tỉnh ở mọi người sự trân trọng những vẻ đẹp và giá trị bình dị, gần gũi của gia đình, của quê hương. Nghệ thuật truyện nổi bật ở sự miêu tả tâm lí tinh tế, nhiều hình ảnh giàu tính biểu tượng, cách xây dựng tình huống, trần thuật theo dòng tâm trạng của nhân vật.

### **II. Hướng dẫn đọc hiểu văn bản**

**Câu 1. Nhân vật Nhĩ trong truyện ở vào hoàn cảnh như thế nào? Xây dựng tình huống ấy, tác giả nhằm thể hiện điều gì?**

+ Hoàn cảnh của nhân vật Nhĩ: Ông đã từng đi khắp mọi nơi trên trái đất không thiếu một xó xỉnh nào thế nhưng lại chưa hề đặt chân đến mảnh đất ở phía bên kia bờ sông ngay cạnh nhà mình. Và vào thời điểm mà anh đang bị ốm liệt giường vì căn bệnh hiểm nghèo không thể tự mình di chuyển được dù chỉ là nửa mét anh đã khao khát được đến mảnh đất đó.

+ Ý nghĩa: Đặt nhân vật vào tình huống đó tác giả Nguyễn Minh Châu muốn nói với chúng ta rằng cuộc sống luôn đầy những sự nghịch lí, sự bất thường. Nó vượt qua những dự định và ước muốn của con người. “Con người ta thật khó tránh khỏi những điều vòng

về hoặc chùng chình”, những vẻ đẹp gần gũi ngay cạnh ta bao lâu rồi mà ta không hề hay biết, đến khi gần từ già cõi đời ta mới nhận ra nó thì đã quá muộn.

**Câu 2. Trong những ngày cuối cùng của cuộc đời mình, ở cảnh ngộ bị buộc chặt vào giường bệnh, Nhi đã nhìn thấy những gì qua khung cửa sổ và anh khao khát điều gì? Vì sao Nhi lại có niềm khao khát ấy là điều đó có ý nghĩa gì?**

**+ Những điều Nhi nhìn thấy qua khung cửa sổ:**

- Những bông hoa bằng lăng đã thừa thốt.
- Con sông Hồng một màu đỏ nhạt.
- Mặt sông Hồng như rộng ra, vòm trời như cao hơn.
- Những tia nắng sớm đang từ từ di chuyển trên mặt nước.
- Một vùng phù sa lâu đời của bãi bồi phô ra trước cửa sổ một màu vàng thau xen với màu xanh non.

**+ Niềm khao khát của Nhi:** Ông muốn được sang bên kia sông, đặt chân lên cái bãi bồi ngày nào ông cũng nhìn thấy từ khung cửa nhà mình mà chưa bao giờ sáng để đặt chân lên đó một lần, mặc dù ông đã đi khắp mọi xó xỉnh trên trái đất.

**+ Ý nghĩa:** “Sự thức tỉnh về những giá trị bền vững bình thường và sâu xa cuộc sống. Những giá trị thường bị người ta bỏ qua hay lãng quên khi những ham muốn xa vời đang lôi kéo đang lấn át. Trong hoàn cảnh của Nhi, đó là sự thức tỉnh xen lẫn niềm ân hận xót xa”. (Nguyễn Trọng Trí )

**Câu 3. Vì sao có thể nói ngòi bút miêu tả tâm lí của Nguyễn Minh Châu ở thiên truyện này rất tinh tế và thấm đượm tình nhân đạo? Phân tích sự miêu tả tâm lí của nhân vật Nhi để khẳng định nhận xét ấy?**

“Trong truyện ngắn này, ngòi bút tâm lí của Nguyễn Minh Châu rất tinh tế và thấm đượm tình nhân đạo. Điều đó được thể hiện ở ngay cách lựa chọn và xử lí tình huống. Trong văn học nhiều tác giả đã đặt nhân vật vào hoàn cảnh hiểm nghèo để làm nổi bật khát vọng sống và sức sống mạnh mẽ của con người hay về lòng nhân ái và sự hi sinh cao thượng... Nguyễn Minh Châu đã khai thác tình huống này theo một chiều hướng khác. Trong hoàn cảnh ngặt nghèo ấy, nhân vật suy ngẫm tự trải nghiệm về cuộc đời với những suy nghĩ sâu sắc.

Những suy nghĩ của nhân vật Nhĩ về lẽ sống, về cuộc đời, về những con người hết sức cụ thể, như người vợ đưa con và chính cuộc đời của mình. Trong con mắt của một người sắp từ giã cõi đời, cảnh vật trước mắt bỗng đẹp và đáng yêu kì lạ. Hình ảnh người vợ gầy guộc với hai bàn tay chan chứa yêu thương đã trở thành nơi nương tựa trong những ngày này. Sự thức tỉnh của nhân vật Nhĩ về vẻ đẹp của bãi bồi bên kia sông đã được tô đậm thêm qua hình ảnh đứa con - trong hoàn cảnh bình thường - còn mãi chơi và thấy bãi bồi bên kia sông chẳng có gì hấp dẫn. Đó chính là tình yêu đối với cuộc sống đã trải nghiệm qua cuộc đời nhiều thăng trầm, đang trải qua những giây phút hiếm nghèo.” (Đào Thi – Thảo Nguyên)

**Câu 4. Ở đoạn kết truyện, tác giả đã tập trung miêu tả chân dung và cử chỉ của nhân vật Nhĩ với vẻ rất khác thường. Hãy giải thích ý nghĩa của các chi tiết ấy?**

+ **Chân dung của Nhĩ trong đoạn cuối truyện:** “Mặt mũi đỏ rựng một cách khác thường, hai mắt long lanh chứa một nỗi say mê đầy đau khổ, cả mười đầu ngón tay đang bấu chặt vào bậc cửa sổ, những ngón tay vừa bấu chặt vừa run lẩy bẩy. Anh đang cố thu nhặt hết mọi sức lực cuối cùng còn sót lại để đu mình nhô người ra ngoài, giờ một cánh tay gầy guộc ra phía ngoài cửa sổ khoát y như đang khấn tiết ra hiệu cho một người nào đó.”

+ **Ý nghĩa:**

- Niềm mong chờ và khát khao đến tột độ muốn được đặt chân qua bên kia sông.
- Sự nôn nóng thúc giục cậu con trai đừng sa vào chơi cờ thế hãy nhanh chân lên kéo lỗ mắt chuyển đồ trong ngày.
- Sự thức tỉnh đối với mọi người về sự chùng chình sự vòng vèo không đáng có trong cuộc đời của mỗi con người. Hãy biết khám phá những giá trị đích thực của cuộc sống gần gũi xung quanh ta, đừng để đến khi quá muộn.

**Câu 5. Nhiều hình ảnh, chi tiết trong truyện này mang tính biểu tượng. Hãy tìm một số hình ảnh, chi tiết như vậy mà nêu ý nghĩa biểu tượng của chúng. (Gợi ý: Hình ảnh bãi bồi bên kia sông, bờ sông bên này bị sụt lở, chi tiết anh con trai sa vào đám chơi cờ thế...)**

Trong câu chuyện có rất nhiều hình ảnh vừa mang ý nghĩa tả thực vừa mang ý nghĩa biểu tượng. Hai ý nghĩa này gắn bó thống nhất tạo cho tác phẩm vừa có sức gợi cảm, vừa có tính tư tưởng sâu sắc:

- + Hình ảnh bãi bồi bên kia sông biểu tượng cho vẻ đẹp của đời sống gần gũi, bình dị thân thuộc, là hình ảnh của bến quê trong tâm hồn mỗi con người.
- + Những bông hoa cuối mùa sắc màu như đậm hơn, phải chăng đó là hình ảnh về sự sống của nhân vật Nhĩ trong những ngày cuối đời. Tất cả dồn lại để loé lên rồi tắt.
- + Chi tiết anh con trai sa vào đám cỏ thè trên lề đường, đó là sự vòng vèo, sự chùng chình mà con người ta khó tránh khỏi. Phải là những người từng trải mới nhận ra vẻ đẹp đích thực của cuộc sống.
- + Hành động cuối cùng của Nhĩ ở cuối truyện (đã phân tích ở câu 4).

**Câu 6. Truyện ngắn này chứa đựng những suy ngẫm, trải nghiệm của nhà văn về con người và cuộc đời. Tìm trong văn bản đoạn văn thể hiện tập trung chủ đề của truyện và nêu cảm nhận của em về đoạn văn.**

- + Đoạn văn thể hiện tập trung chủ đề của câu chuyện: “Con người ta trên đường đời thật khó tránh khỏi những cái điều vòng vèo hoặc chùng chình.”
- + Con người trong cuộc đời không phải lúc nào cũng dễ dàng nhận thức được vẻ đẹp của cuộc sống một cách dễ dàng. Nhiều lúc chúng ta phải trả một giá quá đắt, phải ân hận, đau đớn mới nhận ra được chân giá trị, vẻ đẹp đơn sơ bình dị của những điều xung quanh ta.

### **III. Tư liệu tham khảo**

#### **Bài phân tích của nhà văn Tạ Duy Anh.**

***Hỏi:** Truyện ngắn Bến quê được rút ra từ tập truyện ngắn cùng tên của nhà văn Nguyễn Minh Châu, xuất bản năm 1985. Văn bản được đưa vào sách giáo khoa đã lược bỏ một phần đầu truyện. Đây là một tác phẩm rất khó học. Tâm lí nhân vật chính phức tạp, lại được biểu hiện bằng chi tiết tượng trưng nên học sinh cần phải tìm hiểu thật kĩ từng câu văn một.*

*Màu hoa bằng lăng nhợt nhạt của đoạn văn mở đầu phải chăng đã chuẩn bị cho người đọc một tình cảnh ảm đạm của nhân vật chính? Màu tím của bằng lăng gợi đến những kỉ niệm dịu nhẹ và mơ hồ tuổi trẻ chứ thường không dùng miêu tả tâm trạng của những người lớn tuổi... Vậy câu văn “cái giống hoa ngay khi mới nở màu sắc đã nhợt nhạt...” phải chăng là miêu tả cảm xúc nhân vật chứ không hẳn là hiện tượng tự nhiên của hoa bằng lăng?*

**Trả lời:** Chiếc cầu thang quen thuộc rất gần gũi với nhân vật chính không phải mỗi ngày anh ta nằm lắng nghe tiếng chân vợ, con đi lên đi xuống. Anh ta có thể chạm được vào chiếc cầu thang ấy nếu như anh ta đứng dậy được và đi được một bước thôi. Vâng chỉ một bước thôi là anh ta có thể chạm vào chiếc thang gỗ quen thuộc ấy, Nhưng có lẽ chiếc cầu thang cũng như cái bến quê gần gũi kia, không bao giờ anh ta có thể chạm tới nữa. Tiếng chân bước của vợ thật gần, thật gần và anh ta có thể tưởng tượng được những bước chân nhằn nạy buồn bã đó hằn lên trên những vết nứt lõm của chiếc cầu thang cũ kĩ. Nhưng như tôi đã giải thích, sự gần gũi đó mãi mãi anh ta không thể với tới nữa.

**Hỏi:** *Cái cảm giác tuyệt vọng khi “không thể với tới” những gì thân thuộc nhất đã khiến cho nhân vật có một nỗi khát khao kì lạ. Đứa con chính là một phần của đời sống người cha. Vậy khi người cha không tới được thì đứa con sẽ tới. Anh ta muốn con trai mình đi qua bến quê, đi loanh quanh chơi, hay mua một cái gì đó cũng được rồi quay trở về. Điều gì khiến cho nhân vật cứ nhất quyết muốn đứa con phải sang bến sông quê ngay lập tức?*

**Trả lời:** Rõ ràng anh ta đã cảm thấy thời gian sống của mình không còn nữa. Nhưng cái cảm giác thực, cảm giác vật chất đã chuyển hoá thành những cảm giác siêu thực. Nhân vật bắt đầu một hành trình khác, một hành trình bằng tâm tưởng, bằng những khát khao và cả nỗi tuyệt vọng. Đứa con giờ đây tượng trưng cho ý chí của anh ta. cái ý chí muốn ngay lập tức sửa chữa lại lỗi lầm của mình bằng cách “bay” sang bến sông kia ngay. Đứa con không biết được ý nghĩa của ước muốn người cha. Cậu không hiểu nỗi tại sao lại phải qua bến sông bên kia. “Để làm gì ạ”? Một câu hỏi rất “có lí” của cậu bật lên. “Chẳng để làm gì cả”... Anh ta chỉ có thể nói với con thế vì chắc chắn cậu bé không thể hiểu nổi giá trị, ý nghĩa của chuyến đi sang bờ bên kia như vậy.

**Hỏi:** *Cuối cùng đứa con cũng miễn cưỡng nghe theo lời của cha. Chính trong thời khắc ấy, một cảm giác khắp khởi dội lên rong lòng nhân vật.*

*Anh ta lắng nghe tiếng chân con trai đi, rồi lết dần trên chiếc phản gỗ. Tại sao nhân vật lại có cảm giác “mình đã đi được nửa vòng trái đất”?*

**Trả lời:** Cái hành trình tưởng như rất đơn giản của đứa con sang bờ bên kia sông lại được gửi gắm rất nhiều ý nguyện của nhân vật chính.

Cái cảm giác mệt lử chỉ vì anh lít khỏi chỗ nằm như một chuyến công tác xa ở Châu Mỹ La tinh mà cảm giác kiệt sức ấy chính là sự khó khăn vô tận khi bắt đầu một cuộc hành trình mới. Hành trình của ý nguyện.

Hành trình của sự ân hận. Hành trình của sự khao khát muốn sửa chữa lại những lỗi lầm thời trẻ... Tóm lại khi con người sắp kết thúc cuộc sống của mình, con người luôn luôn vội vã muốn hoàn tất ngay tất cả những ý nguyện đang dở trong đời. Đó chính là cảm giác nôn nóng trong đoạn văn này.

**Hỏi:** Trong cái cảm xúc nôn nóng, vội vã tuyệt vọng ấy, những đứa trẻ hàng xóm lại xuất hiện bất ngờ như ngọn gió tươi trẻ. Tác giả mở tung một thế giới khác cho nhân vật qua đoạn văn này “Vây bọc bởi đám trẻ con đứng lơ nhố xung quanh, Nhi thấy hoàn cảnh mình thật buồn cười, y như một chú bé đang toét miệng cười với tất cả, tận hưởng sự thích thú được chăm sóc được “chơi mới” “như một chú bé mới đẻ”... Nhân vật chính dường như đã thật sự bước vào một đời sống khác.

**Trả lời:** Vâng, nhưng chúng ta phải chú ý đến câu văn tiếp theo. Một câu văn vô cùng quan trọng của truyện ngắn. “Cả bọn xúm vào, rất nương nhẹ giúp anh đi nửa vòng trái đất – từ mép tấm nệm nằm ra mép phản tấm phản cách chừng năm chục phân”. Những đứa trẻ ấy sự hồn nhiên và tinh khiết của đời sống là cái cảm giác mà nhân vật có được. Bằng lí trí nhân vật đang đi qua bến quê bên kia sông qua hình ảnh cậu con trai) như đi một nửa vòng trái đất. Nửa vòng còn lại cái hành trình về với cố hương, với những gì con người đã đánh mất cần đến những gì tinh khiết nhất của tâm hồn. Chỉ bằng cảm giác trinh bạch ấy, con người trước khi chết mới có thể cảm nhận như mình sẽ được và đang được sinh ra lần nữa.

**Hỏi:** Nhân vật được những đứa trẻ láng giềng đặt ngòi sát sau ngay khung cửa sổ. Lúc ấy trong sự kiệt sức, nhân vật nhìn thấy “cánh buồm vừa bắt gió đang căng phồng lên”. Cánh buồm đó là của con đò ngang mỗi ngày chỉ qua lại một chuyến giữa hai bờ sông. Như vậy trong ngày cuối đời của Nhi, đó là cánh buồm duy nhất. Vậy cánh buồm đó tượng trưng cho điều gì?

**Trả lời:** Nhân vật thấy cánh buồm căng gió và “Cánh buồm nâu bạc trắng vẫn còn che lấp gần hết cái miền đất mơ ước”. Mơ ước! Nhân vật đã gọi bến quê bằng cái tên như vậy. Cánh buồm ấy là hình ảnh cụ thể của ý nguyện của ước mơ của ý chí. Nó căng phồng trong gió và quan trọng hơn cánh buồm ấy đến từ bến quê mơ ước. Cái ý nguyện của nhân vật đã sắp được thực hiện. Gần lắm rồi, mặc dù đã kiệt sức hoàn toàn nhưng cánh buồm ấy đã đốt lên trong tâm hồn nhân vật một nguồn sống mới, dù rất nhỏ nhoi. Sự qua lại của khách sang sông càng khiến cho cánh buồm ấy trở nên gần gũi hơn đối với tâm trạng nhân vật.



**Hỏi:** “Nhi nhìn mãi đám khách nhưng mãi vẫn không tìm thấy cái mũ rộng vành và chiếc sơ mi màu trắng sáo đâu cả”. Đứa trẻ rõ ràng không hiểu ý nguyện của cha. Nó cấp một cuốn sách và sà vào xem một đám chơi cờ ven đường. Tại sao đứa trẻ không nhận thấy vẻ đẹp của bến quê như cha nó?

**Trả lời:** Điều đó tác giả đã để cho nhân vật tôi thốt lên: “Con người ta trên đường đời thật khó tránh được những điều vòng vèo hoặc chùng chình, và lại nó đã thấy cái gì đáng hấp dẫn đâu”? Đúng vậy đối với một đứa trẻ chưa trưởng thành thì nó thật sự không hiểu được vẻ đẹp trong những điều đơn sơ. Phải chăng ngày xưa, khi còn là một cậu bé bằng tuổi con, chính Nhĩ cũng đã không nhận ra vẻ đẹp đơn sơ, thâm kín của bến quê.

**Hỏi:** Như vậy thì làm thế nào để con người có thể nhận ra những vẻ đẹp đơn sơ xung quanh mình? Con người có nhất thiết phải trải qua đau khổ, trải qua muôn vàn khó khăn của cuộc đời thì mới nhận ra những vẻ đẹp đó không?

**Trả lời:** Tôi nghĩ rằng đúng là để nhận ra vẻ đẹp đơn sơ ấy con người dường như phải bắt buộc trải qua những khó khăn gian khổ của cuộc đời. Để nhận ra vẻ đẹp của bến quê chính nhân vật cũng nhận ra rằng: “Chỉ có anh đã từng trải, đã từng in gót chân khắp mọi chân trời xa lạ mới nhìn thấy hết sự giàu có lẫn mọi vẻ đẹp của một cái bãi bồi sông Hồng ngay bờ bên kia, cả trong những nét tiêu sơ”. Con người khi trải qua bão tố cuộc đời, những mong ước những khát khao lạ lẫm rồi mới nhận ra rằng chính mình đã đánh mất hay lãng quên nhiều điều tưởng như nhỏ Nhưng chính những điều tưởng như nhỏ bé đã nuôi nấng ấp ủ tâm hồn anh ta.

**Hỏi:** Trong cảm xúc tuyệt vọng đó, Nhĩ lại chợt nhớ về đám cưới của mình. Tại sao lúc đó nhân vật lại không nhớ về một điều gì khác mà lại nhớ về đám cưới của mình với hình ảnh cô dâu “Cô dâu còn mặc áo nâu chít khăn mỏ quạ”?

**Trả lời:** Đây là hình ảnh tượng trưng về sức bền của tâm hồn thuần Việt. Cô dâu trở thành người đàn bà thị thành nhưng tuy vậy, cũng như cánh bồi bãi đang nằm phơi mình bên kia, tâm hồn Liên vẫn giữ nguyên vẹn những nét tảo tần và chịu đựng hi sinh từ bao đời xưa và cũng chính nhờ có điều đó mà sau nhiều ngày tháng bôn tẩu kiếm tìm”... Nhĩ đã tìm thấy được nơi nương tựa là gia đình trong những ngày này, ý nghĩa tuyệt đích của bến quê đến đây được hé lộ rõ ràng. Bến quê biểu trưng cho tâm hồn đơn sơ, tảo tần của người Việt. Tác giả đã đồng nhất “Bến quê” với người vợ tảo tần để cho người đọc có thể hiểu rõ tâm trạng và khao khát của nhân vật hơn.

**Hỏi:** Những giây phút cuối cùng của Nhĩ cũng chứa đầy khao khát với cội nguồn thuần Việt đó. “Mặt mũi Nhĩ đỏ rưng một cách khác thường, hai mắt long lanh chứa một nỗi say mê đây đau khổ, cả mười đầu ngón tay Nhĩ đang bấu chặt vào bậu cửa sổ, những ngón tay vừa bấu chặt vừa run lẩy bẩy” Vâng con đã đến và cánh bướm đã giương lên. Chuyển đồ kỉ ức đã cập bến. Nhưng Nhã đã trút những sức lực, những ước mơ cuối cùng của mình ở bậu cửa sổ ...

**Trả lời:** Một lần nữa cuộc sống lại chứng minh quy luật đau buồn rằng: Con người chỉ nhận ra những bí mật của đời sống khi đã quá muộn. Con người không thể trở lại với những gì mình đã cố ý hay vô tình đánh mất nữa; “Anh có thu nhặt hết mọi chút sức lực cuối cùng còn sót lại để đu mình nhô người ra ngoài, giơ một cánh tay gầy guộc ra phía ngoài cửa sổ khoát y như đang khấn thiết ra hiệu cho một người nào đó...” Nhân vật kết thúc cuộc sống của mình trong hình ảnh tuyệt vọng ấy. Nhưng chính trong sự tuyệt vọng ấy, vẻ đẹp của sự hối lỗi, của khát vọng trở lại cội nguồn đã đột nhiên làm cho nhân vật trở nên đẹp kì lạ. “Người nào đó” không còn là cậu con trai nữa, không phải là một con người cụ thể nữa mà tất cả chúng ta. Tác giả muốn “ra hiệu” cho tất cả những ai đang sống trong cuộc sống hiện đại vội vã hãy luôn luôn gìn giữ tâm hồn thuần Việt của mình.

**Hỏi:** Tâm hồn dân tộc chính là cái nôi ấp ủ và nuôi dưỡng con người. Đôi khi vì những gì ồn ào, phù hoa, con người đã bị cuốn đi xa khỏi cội nguồn... Có những con đường nào trở về “Bến quê” mà không phải trả giá giống như nhân vật Nhĩ không?

**Trả lời:** Để giữ mãi được dòng sữa văn hoá dân tộc trong tâm hồn mình, con người cần có một nỗ lực phi thường. Một con người khi xa dòng sữa văn hoá dân tộc, con người đó sẽ cảm thấy trống rỗng và không thể tìm thấy bất kì một cảm xúc nào chân thật trong tâm hồn vì những gì ồn ào đang khuấy nhiễu tâm hồn con người đó đều xa lạ với chính tâm hồn đó. Tôi không muốn dùng từ trở lại vì thật ra tâm hồn dân tộc chưa bao giờ bỏ rơi bất kì một ai. Chỉ cần con người tìm kiếm và khát khao những dòng sữa văn hoá dân tộc, những dòng sữa ấy sẽ trào dâng ngay trong trái tim họ.

*Xin cảm ơn nhà văn*

*(Trích Tác giả nói về tác phẩm)*

Xem tiếp tài liệu tại: <https://vn doc.com/tai-lieu-hoc-tap-lop-9>